

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

יד יצחק בן צבי

פרשה ארץ ישראלית נח

מן הכרם אל היין בארץ ישראל

מאת: טליה זיסקין

התר"י (1890) כבר הופק בו היין מענבי הבציר הראשון. היקב בזיכרון יעקב הוקם שנה לאחר מכן.

טיב התוצרת היה משביע רצון, ולמרות מחדלים שהיו בניהול היקב ובשיווק היין, תוך חמש שנים שווקו יינות ראשון לציון בשם 'כרמל' ליעדים שונים באירופה ובארצות הברית. היינות הגיעו אף לתערוכות בינלאומיות ובהן הם זכו לשבחים ולפרסום. כשהחלו לייצא יינות גם ברחבי האימפריה העות'מאנית נקראה החברה 'כרמל אוריינטל', בעב"רית 'כרמל מזרחי', ולימים נקרא כך גם היקב.

בשנותיו הראשונות היה היקב מקום העבודה הגדול ביותר בארץ ישראל באותם ימים, והיה מקור פרנסתם של חלק גדול מתושבי המושבה. אפילו דוד גרין, לימים דוד בן גוריון, החל את דרכו כפועל ביקב בראשון לציון.

רחל ינאית בן צבי הגיעה לביקור בראשון לציון ועליו כתבה: **עוד לא ראיתי את גולת הכותרת של ראשון - את היקב, שהוא תפארת המושב בה, ובו עובדים רק פועלים עברים. גם זו לטובה ששומרים על המסורת ומחשש יין-נסך מעסיקים רק יהודים** (רחל ינאית בן צבי, **אנו עולים**, תל אביב, 1959, עמ' 12). בנוסף על ההתלהבות הראשונית תיארה רחל את קשיי העבודה, את העייפות ואת המשכורת הזעומה אך גם את הד"בקות בעבודה. אף שתהליך בניית היקב לווה בקשיים רבים, הביא היקב לשינוי בנופה של הארץ ובתוצרתה. אחרי 130 שנה, בסוף שנת 2015 (התשע"ו), הועבר היקב מראשון לציון לאזור התעשייה באלון תבור.

היום אפשר להתרשם מכרמי הענבים הצעירים ברחבי הארץ ולבקר ביקב בזיכרון יעקב. שם אפשר להכיר את סיפור תחיית ענף היין בארץ ישראל דרך סיפורה של 'כרמל מזרחי', יצרנית היין מימי השלטון העות'מאני דרך תקופת המנדט הבריטי ועד ימינו.

בסוף פרשת בראשית מוזכר נח לראשונה: **וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ נֹחַ, לְאִמּוֹ: זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמִעֲצָבוֹן יְדִינוּ, מִן-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה ה'** (בראשית ה, ט). נח עלה על במת ההיסטוריה לפני סיפור המבול, וייעודו היה לנחם את העולם ממעשי האנושות ומהאדמה הארוורה. וכאן בפרשתנו לאחר המבול חזר נוח אל האדמה והוציא ממנה ברכה: **וַיִּחַל נֹחַ אִישׁ הָאָדָמָה, וַיִּטַּע כֶּרֶם** (בראשית ט, כ). הוא הכשיר את האדמה, נטע כרם ועם הב"שלת הענבים הגיע הבציר ולאחריו תהליך הפקת היין.

היין הראשון אחרי חורבן היקום, ומסילא גם אחרי תקופת ניתוק מהאדמה, הוא חגיגה מיוחדת של האדמה, אולם החגיגה הפכה להת"בזות. מסופר על נוח: **וַיִּשֶׁת מִן-הַיַּיִן, וַיִּשְׁכָּר; וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלָה** (בראשית ט, כא). על פי דברי חז"ל, השתייה שלא במידה היא שהביאה להתבזות. בהקשרים שונים במקרא שב ומופיע היין כמביא לבעייתיות כמו בסיפורנו וכמו בסיפור בנות לוט מחד גיסא, ומאידך גיסא כמשקה המבטא חיוניות וחגיגות, כמו בפסוק: **וּמְלִכֵי צֶדֶק מְלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לַחֵם וַיַּיֵּן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיוֹן** (בראשית יד, יח).

הפקת היין היא שיא בייצור התוצרת החקלאית, ולכן מביאה שמחה מיוחדת לעובד האדמה. בנבואת הנחמה בעמוס מבטאות נטיעת הכרם ושתיית היין את ההשתרשות בקרקע ובחיים: **וְשִׁבְתִּי, אֶת-שָׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל, וּבְנוֹ עֲרִים נְשֻׁמוֹת וַיִּשְׁבּוּ, וַיִּנְטְעוּ כְרָמִים וְשָׂתוּ אֶת-יַיִנָם...** (עמוס ט, יד).

ברחבי הארץ מצויות גתות רבות שייצרו בהן יין בימי המקרא, וכן בימי בית שני ובתקופה הרומית-ביזנטית. הכיבוש המוסלמי ואיסור שתיית היין באיסלאם הביאו להפסקת ייצור היין. היו גתות שיצאו מכלל שימוש, ובאחרות הפיקו מיץ ענבים שממנו ייצרו דבש.

מהלך משמעותי שהביא לתחיית ענף ייצור היין בארץ התרחש בסוף המאה ה-19. באב התרמ"ב (1882) הקימו בני העלייה הראשונה את ראשון לציון, המושבה העברית הראשונה. הם נקלעו לבעיות רבות, והברון בנימין אדמונד דה רוטשילד נחלץ לעזרתם בתמיכה כלכלית וברכישת קרקעות.

לאחר שנתיים של גידול דגנים התגלעו קשיים רבים בענף חקלאי זה, ולכן הוחלט לעבור לגידול גפנים. החלטה זו הביאה לתנופה גדולה בני טיעת הגפנים בראשון לציון החלוצה ובשאר המושבות. בתחילה מכרו מתיישיבי ראשון לציון את הגפנים לאנשי המושבה הגרמנית בשרונה שהפעילו יקבים משלהם, ובשנת התרמ"ז (1887) החליט הברון רוטשילד שגידול הגפנים במושבות יהיה למטרות יצוא יין ושיווק בכמויות מסחריות ברחבי העולם. היקב הראשון נבנה בראשון לציון, ובשנת

לעיון נוסף

- גלעדי דן, "ראשון לציון בחסות הברון רוטשילד (1882-1970)", קתדרה, 9, ירושלים 1978, עמ' 127-152.
- הורביץ בועז, **ניחוח אדמה תחומה, ראשון לציון 1882-1922**, רא"שון לציון, 2014, עמ' 130-157.